

Ante Kovačić - Metamorfoza (ekspresionistički i avangardni elementi)

Babić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:774551>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ivana Babić

**Ante Kovačić – *Metamorfoza*
(ekspresionistički i avangardni elementi)**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ivana Babić
Matični broj: 0009063789

Ante Kovačić – *Metamorfoza*
(ekspresionistički i avangardni elementi)

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Goran Kalogjera

Rijeka, 14. rujna 2017.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Ante Kovačić.....	3
2.1.Kritika <i>Metamorfoze</i>.....	4
3. <i>Metamorfoza</i>.....	6
3.1.Metrika.....	8
3.2.Motivi.....	10
3.3.Šifra „K“.....	13
3.4.Ekspresionizam.....	15
4. Zaključak.....	17
5. Sažetak.....	20
6. Popis literature.....	21

1. Uvod

Tema mog završnoga rada je pjesma *Metamorfoza* koju je napisao Ante Kovačić. U uvodu završnoga rada reći ću ukratko nešto o razlozima zbog kojih sam odabrala upravo ovu pjesmu kao temu te što sam očekivala od nje. Zatim ću u središnjem dijelu završnoga rada proanalizirati pjesmu te u zaključnom dijelu obrazložiti jesu li se moja očekivanja ispunila. Ante Kovačić je bio pjesnik, feljtonist i pripovjedač. Donedavno nisam ni znala da je Ante Kovačić osim proze pisao i poeziju pa je to jedan od razloga zašto sam odabrala upravo pjesmu *Metamorfoza* za završni rad. Budući da sam se u srednjoj školi već susrela s njegovim zanimljivim romanom *U registraturi*, zanimalo me na koji način on piše poeziju i kakve motive uvodi u nju.

Kada sam prije čitanja ove pjesme razmišljala o čemu bi zapravo mogla govoriti, nisam očekivala da će to biti pjesma s ljubavnim motivima, ali opet i s motivima koji se ne uklapaju u jednu ljubavnu pjesmu. Naslov *Metamorfoza* asocirao me na renesansno djelo, prvi hrvatski roman, *Planine* koji je napisao Petar Zoranić. U tome se djelu također susreće pojam *metamorfoza* i u njemu se nalazi mnoštvo priča o metamorfozama. Petar Zoranić je pisao po uzoru na rimskog pjesnika Ovidija čije se djelo također zove *Metamorfoze*. No nigdje u literaturi koju sam koristila nisam pronašla poveznicu između Zoranićevih metamorfoza i Kovačićeve *Metamorfoze*. Čini se da je Ante Kovačić stvorio nešto potpuno novo, nešto jedinstveno i zanimljivo.

Moj završni rad sastojat će se od nekoliko dijelova – u uvodu ću napisati nešto općenito o pojmu metamorfoza. Nadalje, osvrnut ću se nakratko i na autora pjesme, na njegovo pjesničko stvaralaštvo i kritiku pjesme *Metamorfoza*. U ostatku rada pisat ću o *Metamorfozi* – o metrici pjesme, motivima koji se pojavljuju, šifri „K“ i ekspresionističkim

značajkama ove pjesme. U zaključku ću iznijeti najvažnije stavke ovoga završnoga rada te svoje mišljenje o temi.

Što zapravo jest metamorfoza?

Na Hrvatskom jezičnom portalu pronašla sam pet definicija ovog pojma:

1. *mit.* u grčkoj mitskoj predodžbi, preobrazba ljudi u životinje, cvijeće, zvijezde voljom bogova
2. *zool.* niz promjena u tijeku postembrionalnog razvoja
3. *bot.* pojavljivanje određenog organa u različitim oblicima kod jedne jedinke ili kod različitih vrsta; preobličenje
4. *geol.* preobrazba stijena u dubljim dijelovima Zemljine kore
5. općenito, promjena oblika, preobrazba.¹

Što sam zapravo od navedenog pronašla u ovoj pjesmi navest ću kroz ostatak rada. Ova pjesma je za mene bila nešto novo i drugačije. U daljnjem tekstu ovoga rada pokušat ću navesti tradicionalne i moderne motive koje sam pronašla u ovoj pjesmi te pokušati razjasniti zbog čega je ova pjesma ekspresionistička pjesma. Svoje tvrdnje i tvrdnje koje sam pronašla u literaturi pokušat ću potkrijepiti odgovarajućim primjerima.

¹ URL: <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> (8. lipanj 2016.)

2. Ante Kovačić

Ante Kovačić rođen je 6. lipnja 1854. u Celinama kraj Velike Gorice, a umro je 10. prosinca 1889. godine u Stenjevcu. Već u ranoj pjesničkoj fazi, koja je umjetnički još bila beznačajna, upozorio je na svoju psihički vrlo složenu narav: svijet je osjećao kao biblijski Babilon te je stihovima upozoravao na konfliktnu situaciju u samom sebi, na sukob svojih povremenih snova – djetinjstva, idile sela, simbola majke i vulkanskog doživljaja ljubavi s jedne, s grubom svakodnevnom stvarnošću koju doživljuje kao kaos i beznade s druge strane.²

Ante Kovačić bio je vrlo senzibilan i imao je osjetljivu psihu. Prvi je to uočio već August Šenoa koji je, pišući o Kovačićevoj pjesmi *Metamorfoza*, uočio tu njegovu karakternu crtu, napomenuvši kako „ima silnu, bujnu fantaziju“. Jovan Hranilović je u svojim uspomenama na prijatelja Antu Kovačića također naglasio: „(...) U Kovačića bijaše već od najranije mladosti bujna fantazija. On se je često i sam meni tužio da mu se čini da je njegova fantazija nekada abnormalna. Noću znali su ga salijetati snovi tako neodoljivo snažni i fantastični te je po nekoliko dana stajao pod njihovim dojmom (...)“. S takvom psihičkom predispozicijom Kovačić je sukobljavajući se sa svakodnevnim životom u sebi oblikovao posve negativnu sliku života, neku apokaliptičku viziju čovjekove budućnosti u kojoj nije vidio ništa dobra, već samo crno i beznadno. Baš poput *Metamorfoze*, i stihovi iz dijela njegova života poslije pisanja *Metamorfoze* opet počinju značiti vraćanje samom sebi i prodor u vlastitu nutrinu.³

² Nemeć, Krešimir; Leksikon hrvatskih pisaca; Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 373.-374.

³ Šicel, Miroslav; Kovačić; Globus, Zagreb, 1984., str. 79.-80.

2.1. Kritika *Metamorfoze*

Ante Kovačić je stihovima i prozom surađivao u studentskom almanahu *Hrvatski dom*. U vrijeme početka te suradnje počinju se nazirati nesporazumi i udaljavanje jer August Šenoa, koji je do tog vremena bio vrlo blagonaklon prema Kovačićevim stihovima i sam ih je između ostalog i objavljivao u *Vijencu*, u svojoj stalnoj rubrici piše prilično negativnu ocjenu Kovačićeve pjesme *Metamorfoza* koju je Ante Kovačić objavio u *Hrvatskom domu* 1878. godine. Šenoa napominje: „Antun Kovačić uvrsti u knjigu *Metamorfozu*, odugu, fantastičnu pjesmu, koju uistinu ne bi mogli pravo definirati. U Kovačića ima vanredno silna i bujna fantazija, puna plastične sile, ali on često puta nije jak zauzdati je prema zakonima estetike, fantazija ga zavlači poskočice, plodovi mu postaju nejasni, slike mu se navaljujući gomilaju, a iz svega izlazi brzo čudesno se mijenjajući, gdje pjesnička idealnost klone više puta u krupnu materijalnost. Te mane ima i njegova ditirambička *Metamorfoza*. Na str. 23. opisuje npr. alegoričnu sliku Glateje, te joj pridaje silu kojekakvih previše divljih, prevelikih prispodoba. Ljubav je tu previše materijalno opisana. Kovačić mora svoju fantaziju pročistiti.“

Upravo ovom Šenoinom recenzijom, koju je napisao 1879. godine, postaje jasno da se on više ne odnosi s onakvim naklonostima i simpatijama prema mladom piscu kao ranije kada mu ništa nije zamjerao već je bez primjedbe tiskao sve što je slao. Šenoa je dao prilično ozbiljan kritički prikaz Kovačićeve pjesme, s prilično ozbiljnim i detaljnim zamjerkama od kojih mnoge stoje još i danas. Kovačića je ova Šenoina kritika prilično ozlovoljila i previše pogodila njegovu osjetljivu sujetu. Od tada Kovačić više

gotovo i ne surađuje u *Vijencu* sve do Šenoine smrti (do 1882. godine tiska svega jednu jedinu pjesmu!). Ante Kovačić se potpuno seli u pravaški opozicijski list *Sloboda*, koji je vodio Ante Starčević, te započinje s oštrim, nepošteđenim i direktnim napadajima na Šenou kao književnog „diktatora“. Upravo je time završena prva faza književnog djelovanja i definitivnog formiranja političko-idejnih stavova u Kovačićevu životu. Šenoina kritika pjesme *Metamorfoza* bila je zapravo pokretač prekretnica u Kovačićevu životu.⁴

⁴ Šicel, Miroslav; Kovačić; Globus, Zagreb, 1984., str. 45.-47.

3. *Metamorfoza*

Na najširem književnom planu ekspresionizam se u hrvatskoj književnosti smjestio upravo između *Metamorfoze*, pjesme Ante Kovačića iz 1878. godine, koja bi mogla označavati ekspresionistički nagovještaj, i *Preobraženja* (metamorfoza), pjesničke zbirke Antuna Branka Šimića iz 1920. godine, koja zaista znači ekspresionistički rezultat. Pjesma *Metamorfoza* mogla bi predstavljati dijalektički zametak ekspresionizma.⁵

Među navedenim naslovima, u knjizi Nikole Ivanišina *Fenomen književnog ekspresionizma*, koji bi mogli biti indikativni za poetiku cjelokupnoga hrvatskog književnog ekspresionizma nalazi se i pjesma *Metamorfoza*. Sva ta djela pa i pjesma *Metamorfoza*, pretpostavljaju za ekspresionizam karakteristično „razdiranje“ tj. razbijanje tradicionalnog i postojećeg u cilju stvaranja preduvjeta za simultano postojanje različitih stihova, stilova, shema, rodova, vrsta i „izama“.

Da je upravo Ante Kovačić začetnik hrvatske književne avangarde, a u njenom okviru i ekspresionizma, nije slutio samo Šenoa svojim opaskama o *Metamorfozi* (prethodno navedene) koju je „nemoguće zauzdati prema zakonima estetike“ nego i mnogo suvremeniji Antun Gustav Matoš koji Antu Kovačića, u predgovoru *Izabranim pjesmama* iz 1908. godine, naziva „prvim našim modernistom“. Kovačić je još i suvremenijemu Franu Galoviću i u 1909. godini bio „prevelik, previše moderan i odviše neshvatljiv“.⁶

⁵ Ivanišin, Nikola; *Fenomen književnog ekspresionizma*; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 5., 248.

⁶ Ivanišin, Nikola; *Fenomen književnog ekspresionizma*; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 9.-10.

Pjesma *Metamorfoza*, nastala 1878. godine, je nejasna ekspresionistička vizija prema Nikoli Ivanišinu. Kovačić je stvorio značajnu, bitno „drugačiju“ pjesmu od svoga prethodnika Augusta Harambašića tako da bi baš u toj različitosti mogao biti sadržan lirski ekspresionistički fenomen. Različitost se uočava upravo pri stvaralačkoj preobrazbi onih neizbježnih trajno aktualnih tzv. vječnih motiva koji su neprekidno uznemiravali sve ostale pjesnike pa i Kovačića. To su motivi *žene*, *domovine* i *boga* koji su uzajamno dijalektički sljubljeni i nerazdvojni (nanizani u ovakvome redosljedu), a time i životno-pjesnički i vrednovani. Ovi tradicionalni motivi *žene*, *domovine* i *boga* prikazani su u ovoj pjesmi u ekspresionističkom svjetlu. Javlja se sumnja u boga, što se u tradicionalnoj maniri ne bi moglo dogoditi. Također, žena je prikazana na sljedeći način: „Ljubav plamteća ženskih u grudih / Vatrom nebeskom iz oka sijeva, / Milim joj smiješkom na licu sije, / I oble njene uzdiže ruke / K obrazu tvome... / Usta se njena turobno smiju...“ – iz ovog stiha je vidljivo da se u tradicionalnoj maniri žena ne bi opisala na taj način, bila bi opisana na drugačiji način (kao nježno i krhko biće), a ne pridjevima „turobno“ ili u erotskom smislu.

Pjesma *Metamorfoza* je u prvom redu pjesma totalno zaljubljenog, eksplozivnom seks-erotikom „nabijenog“, ljubavi željno-žednog, za odgovarajuće ljubavne doživljaje spremnog mladića: „Snijeg bijelih grudi žarko cjelivah“, „Grlimo tako ženine grudi“, „Ljubav plamteća ženskih u grudih“, „Ona šapće tiho... / Zgriješismo, dušo“.⁷

⁷ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 25.-27.

3.1. Metrika

U Kovačićevoj poeziji se pojavljuje više stihova i oblika koji zaslužuju pažnju sami po sebi, prvenstveno zato što ta metrička sredstva Kovačić koji put i ne dijeli sa svojim suvremenicima. Tako nam se Ante Kovačić ne ukazuje samo kao plodan, originalan, katkad i svojeglav pjesnik, nego i kao autor zainteresiran za formalne eksperimente i traženje novih putova. Kovačićevo lirsko usmjerenje nam otkriva štošta o njegovu shvaćanju književnosti uopće, a njegova sklonost metričkom eksperimentu pomaže da razumijemo kako je gledao na suvremenu poeziju. Primjerice upravo u pjesmi *Metamorfoza* Kovačić retke 5+5 alternira s petercima, osmercima, devetercima, a ponegdje i s drugim stihovima⁸: „Grlimo tako ženine grudi, / Žarki dah mlaca njihov snijeg topi, / Snijeg se otopi, cvijetak zarudi / Ljubavi slatke... / Iznad cvijeta / Vine se pjesma tiha čeznuća / Sve tiše, sve slađe, dok nakon / Spušta se k cvijetu i oko cvijeta / Krilima bije... / Zamre... pa je nije...“. Upravo u ovoj strofi imamo prisutne peterce, deveterce, deseterce i dvanaesterce.

Zoran Kravar upozorava na Kovačićevu tematsku vezu s Franjom Cirakijem koju osobito nalazi u pjesmi *Metamorfoza*. Franjo Ciraki koristi nevezani stih koji je karakterističan za njemački romantizam i koji se ondje zove *slobodni ritam*. Karakteristika te varijante polimetrije je da alternira, bez izvanjske pravilnosti, retke različitih dužina, ali su svi ti stihovi sami po sebi metrični i usporedivi s drugim recima istoga tipa u istome tekstu. Cirakijevi tekstovi koji su metrički usporedivi s *Metamorfozom* su:

⁸ Pavličić, Pavao; Ante Kovačić kao stihotvorac; članak, str. 117.

XXX. travnja, Himna prvom hrvatskom pjevačkom društvu „Zori“ na njezinu dvadesetpetogodišnjicu, Uzvišenoj majci itd.

Kovačić jako voli i rimu, pa je rabi gdje god mu se pruži prilika, i to čini vrlo vješto. Za njega je rima nezaobilazna osobina svake poezije, pa ju zato uvodi u onim tipovima redaka u kojima on tradicionalno izostaje (npr. u pseudoheksametrima, epskim desetercima itd.). Lako je moguće da on vidi rimu bilo kao sredstvo za stvaranje kohezije pjesničkog teksta, bilo kao sredstvo da se tekst učini privlačnijim publici.⁹ Kroz *Metamorfozu* rima nije stalno prisutna, no na nekim mjestima nalazimo unakrsnu rimu (abab): „Što jaučete, ljudi? Sahara vruća / Utrobu širi i grozno se smije. / Što jaučete, ljudi, gdje toli vrijuća / Ljubav vas grli, a vam dobro nije!“

⁹ Pavličić, Pavao; Ante Kovačić kao stihotvorac; članak, str. 121.

3.2. Motivi

Kako je kod ekspresionističkih pjesnika dolazilo do stvaralačke preobrazbe tzv. vječnih motiva *žene, domovine i boga*, tako se u Kovačića primjerice javlja sumnja u Boga: „Ima li boga, ima li sile, / Koja bi mogla Saharu divlju / Pretvorit krajem pitomim, milim? / Ima li boga stvoriti ovo? / Možda! / Ima li boga, ima li sile, / Koja bi mogla u duši ljudskoj / Saharu strašnu pretvoriti krajem / Slatkoga vina i rajске sreće?“. On u ovim stihovima *izokreće* i *prizemljuje* još više *posvećeni* motiv boga.

No Kovačić nije samo *nenormalno* i *materijalno* preobražavao posvećene motive *žene, domovine i boga*. On ih je preobražavao i *normalno* tj. *idealno*. Kovačićeva *Metamorfoza* smjestila se u okvir u kojem se pomalo *slatkasto*, u kič-maniri, idealizira bračna sreća i blagoslovljeni život udvoje sa željenim potomstvom. Takvo idealiziranje predstavlja zapravo *običnu*, moglo bi se reći i banalnu, *idejnost* inače idejno i svakako *neobične* pjesničke *metamorfoze* što je pjesmom *Metamorfoza* dočarana.

„Tiha je večer... / Brda, doline ljupko nas gleđu / U kolibi mirnoj. / Svjedoci sreće... / Gdje duša mila, nevina čeda / Sniva na majčinom krilu... / Čedo po nas ručicama tapa, / Oba nas okom blaženim gleda, / Pa na san rajski očice sklapa...“ – upravo ovakvim stihovima otpočinje – završava, *uokviruje se* Kovačićeva pjesma.¹⁰

Prethodno sam navela liniju *spajanja* s tradicionalnom, dotadašnjom lirikom u kojoj su motivi *žene, domovine i boga*

¹⁰ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 32.-34.

pretežno idealizirani. No, važnije od spajanja s tradicijama jest *udaljavanje* od njih pa makar u vezi s tradicijama može biti govora o kvalitetnom usavršavanju. Udaljavanje od tradicija može značiti poželjno *eksperimentiranje*, u kome bi se mogle začeti, pa i razviti još poželjnije *drukčije*, tj. nove lirske kvalitete. Upravo takvo udaljavanje od tradicija predstavlja u svojoj biti Kovačićeve pjesma *Metamorfoza*, u kojoj je poetički-poezijski interesantnija nova neočekivana vizija „Sahare vruće“ u kojoj „Ogromna vojska / Kostura strašnih otkrita stoji“ nego doista *stara* i već otrcana idealizacija bračne sreće. *Otrcana idealizacija* predstavlja stagnaciju – prošlost, a *nova vizija* sugerira napredak - budućnost. Kovačićeve poezija se prema tome začinjala i nastajala u *užarenoj lavi* soptećeg vulkana, pa bi se u vezi s tom *sopteće-vulkanskom poetikom* mogla doživjeti odgovarajuća poezija *seks-erotike*, *Sahare vruće*, *huragana bijesnog*, *pustare silne* i *ždrijela vulkanskog* u *Metamorfozi*. Prema čudnom, spontanom i uobičajenom *shvaćanju* pjesma nije posljedica *razlivene kontemplacije* nego vatrene *kondenzirane* eksplozije: „A junačka pjesma jeknuti gromom“, „Pjesma je grom!“, „Pjesma ne grom već vatra ljepote!“ Upravo je poetika *groma-urlanja* uvjetovala nastanak tzv. slušne-auditivne, nerijetko „forte-fortissimo“ intonirane poezije, koja se nije toliko manifestirala ondje gdje se slijedilo tradiciju, nego ondje gdje se *eksperimentiralo* i bilo drugačije od tradicija.¹¹ Za *tradicionalni* dio Kovačićeve *Metamorfoze* karakteristična je *obična*, *tiho* znamenita „adagio-andante-lento“ intonacija, što je na bitnim dijelovima pjesme, na njenom početku, i sredini i na kraju, oživotvorena odgovarajućim *običnim*, tri puta ponovljenim stihom „Tiha je večer...“, a takva

¹¹ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 36.-40.

intonacija još je izrazitije dočarana stihovima „Vine se pjesma tiha
čeznuća / Sve tiše, sve slađe, dok nakon / Spušta s k cvijetu i oko
cvijeta / Krilima bije / Zamre... pa je nije...“. Za taj
eksperimentalni dio Kovačićeve pjesme u kojem se zapravo
pjesnička metamorfoza i dogodila, značajna je neobična „forte-
fortissimo“ intonacija koja dočarava *jeku groma, fijuk vjetra*
(huragana), *pjesmu divljačku, krikove posljednje i jauke*
ponovljene: „Što jaučete, ljudi? Sahara vruća / Utrobu širi i grozno
se smije. / Što jaučete, ljudi, gdje toli vijuća / Ljubav vas grli, a
vam dobro nije! / Što jaučete, ljudi? Ta u mojem carstvu...“.¹²

¹² Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 41.-42.

3.3. Šifra „K“

Nikola Ivanišin u svojoj knjizi *Fenomen književnog ekspresionizma* spominje pojam šifra „K“. Naziv tog pojma odabran je s namjerom jer predstavlja početno slovo imena niza značajnih hrvatskih ekspresionističkih pjesnika. Riječ je o Kranjčeviću (Silviju Strahimiru), Kamovu (Janku Poliću), Krleži (Miroslavu), Kosoru (Josipu), Krklecu (Gustavu) i dakako o Kovačiću (Anti) zbog kojega i spominjem ovaj pojam. „K“ pjesnici su drugačije doživljavali svijet. U njihovu stvaralaštvu nije sadržana samo drukčija auditivna, nego i drukčija vizualna dimenzija. Oni su drukčije gledali na „stvari“. Oni te stvari nisu vidjeli kao što su to činili njihovi prethodnici – suvremenici: realisti – naturalisti – impresionisti, nego su ih samo gledali, pa je to njihovo svojstvo tj. sposobnost ne viziranja nego vizionarstva jedno od glavnih postulata i pretpostavki njihove poezije. Tako Kovačić u vrijeme rađanja i stvaranja *Metamorfoze* nije u zbilji vidio *Saharu vruću, kosture strašne, Galateju krasnu i huragan obijesni*, već je sve to gledao u fantaziji.¹³

Slikovito izražavanje „K“ pjesnika uvjetovala je osebujna sposobnost gledanja. Pa se tako Kovačićeva metamorfoza u *Metamorfozi* desila između neobičnih *slika divljih*, slika o Sahari, huraganu, kosturima, beduinima: „Ti Beduini / Slike su divlje mladosti tvoje!“ i *slika ugodnih lijepih dražesnih*, tj. slika ljubavi s voljenom ženom i djecom¹⁴: „Ali u duši, mladačkoj duši / Vječna sreća i blaženstvo vlada... / A sada? / Tiha je večer... / Brda, doline ljupko nas gleđu / U kolibi mirnoj. / Svjedoci sreće... / Gdje duša

¹³ Ivanišin, Nikola; *Fenomen književnog ekspresionizma*; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 47.

¹⁴ Ivanišin, Nikola; *Fenomen književnog ekspresionizma*; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 46.-48.

mila, nevina čeda / Sniva na majčinom krilu... / Čedo po nas
ručicama tapa, / Oba nas okom blaženim gleda, / Pa na san rajski
očice sklapa...“.

Osim avangardnih, potencijalno-ekspresionističkih *cjelina*,
u stvaralaštvu „K“-pjesnika sadržane su brojne avangardne,
potencijalno-ekspresionističke *pojedivosti*: one su vidljive u
primjeru Kovačićeva *bjesnećeg uragana*: „Huragan silno bjesneći
–, / Ljudskog života kruta sudbina / Postati nježan proljetni
vjetrić“.

„K“ pjesnici su spontano navijestili svoje nove *poetike*:
nagonski su težili da im pjesnički izraz bude *onaj pravi – jedini
mogući*; ne svjesno *konstruiran* nego spontano *kreiran*, koji će
zaista djelovati poput *groma – urlanja – sukljanja*. Ante Kovačić
je bio *začinjavac – začetnik* originalnim zamislima *metamorfoze-
fatamorgane*, vizijama *Sahare, beduina, huragana*, auditivno-
vizualnom *poetikom*, po kojoj je pjesma *grom i vatra ljepote*.¹⁵

U jednoj kompletiranoj stilskoj formaciji posebno je
zanimljiva u njoj postojeća spontano kreirana poetika, što je kod
Kovačića izražena ovako: „A junačka pjesma jeknuti gromom“,
„Pjesma je grom!“, „Pjesma ne grom već vatra ljepote!“ Bitni
znameni upravo predočene poetike su *vulkansko spotanje, grom,
vatra ljepote* – očito je da je tu riječ o novokvalitetnoj avangardnoj
tj. ekspresionističkoj poetici što sugerira nove sadržaje poput
spotanja i gromovitog ječanja.¹⁶

¹⁵ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 70.-75.

¹⁶ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 250.-252.

3.4. Ekspresionizam

Riječ ekspresionizam dolazi od latinske riječi *expressio* što znači *izraz*. Ekspresionizam, baš kao i avangarda, prije svega predstavlja otpor prema književnoj tradiciji – ovaj književni pravac je antirealistička tj. antimimetička umjetnost i predstavlja modifikaciju i odbacivanje umjetnosti kao mimetičke djelatnosti (djelatnosti oponašanja). U ekspresionizmu se odbacuje ideja ljepote kao sklada i harmonije te se ne zahtjeva ostvarivanje jedinstva vanjskog i unutrašnjeg. Ekspresionisti se prije svega zalažu i naglašavaju važnost i snagu izraza koji se javlja kao vapaj i krik te kao čista potreba za izražavanjem, oslobođena svakog vanjskog utjecaja i svih strogih konvencija. Oni smatraju da zbilja nije izvan čovjeka već u čovjeku. Sva pozornost usmjerena je na izražavanje umjetnika, na njihove osjećaje i jedinstvenost osoba. Ekspresionizam teži za neposrednošću, spontanošću i oslobađanjem osjećaja. Upravo iz toga nastaju krikovi i potresnost.¹⁷

Zašto spominjem pojam ekspresionizam? Smatram da se u ovoj pjesmi može pronaći mnogo ekspresionističkih elemenata. Ovom pjesmom kao da je pušten neki krik, koji je glavna značajka ekspresionizma. Pomiješan je pojam ljubavi s pojmovima poput *huragana*, *vruće Sahare*, *crne magle*, *vulkanskog ždrijela* koji kao da su slučajno ubačeni između nekoliko ljubavnih stihova kojima pjesma započinje i završava. Izgleda kao da je autor doživio *eksploziju osjećaja* koju više nije mogao zadržati u sebi, jednostavno je pustio svoj vapaj i krik u svijet. No da ta eksplozija i nije tako mala dokazuje nam to da je

¹⁷ Solar, Milivoj; *Suvremena svjetska književnost*; Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 130.-132.

većina pjesme prožeta upravo tim stihovima u kojima on *izljeva* svoje osjećaje, a zapravo je samo nekolicina stihova ljubavne tematike. Njegova eksplozija pokrenula je teško zaustavljivu lavinu i on je morao sve svoje misli i osjećaje predočiti. Smatram da upravo u tome možemo vidjeti značajke ekspresionizma – autor nam predočuje cijeloga sebe, iz njega izlazi sve ono što više ne može zadržati i to na način da ne poštuje nikakva pravila. On jednostavno, neposredno i spontano oslobađa svoje osjećaje koji na čitatelja utječu kao grom – iznenadno i potresno.

4. Zaključak

Nakon detaljne analize pjesme mogu zaključiti da ova pjesma zaista sadrži ekspresionističke i avangardne elemente. Tradicionalni motivi *žene, domovine* i *boga* prikazani su u ekspresionističkom svjetlu. Posvećeni motiv *boga* je izokrenut i prizemljen te se javlja sumnja u njega. *Žena* je prije svega prikazana u erotskom smislu. Upravo su to avangardni elementi koji se ne bi javili u tradicionalnoj pjesmi. Nadalje, javlja se spremnost na eksperimentiranje pa se tako uvode neki novi pojmovi poput *Sahare vruće* i *soptećeg vulkana*. Pošto je Kovačić spadao u skupinu pjesnika pod Šifrom „K“, u ovoj pjesmi nalazimo i elemente koje su oni zagovarali: Kovačić ima sposobnost vizioniranja nečega što je on zapravo vidio samo u fantaziji.¹⁸ Takvim eksperimentiranjem se također približava avangardnim elementima. Ova pjesma je spoj tradicionalnih i ekspresionističkih motiva. Naravno, u nekim dijelovima, pjesma se udaljava od tradicionalnih motiva pri čemu pjesnik eksperimentira uvodeći u pjesmu nešto novo i drugačije. Pravi primjer za to je način na koji pjesnik idealizira u kič-maniri bračnu sreću na običan, banalan način, a nedugo nakon toga iste te motive izokreće, ženu prikazuje u erotskom smislu i počinje sumnjati u boga. Javlja se i mladić nabijen seks-erotikom, žedan ljubavi i spreman na ljubavne doživljaje. Takav motiv je zaista nemoguće naći u nekoj pjesmi pisanoj u tradicionalnoj maniri. U pjesmi je prisutna i poetika „groma“. Poetika „groma-uriranja“ uvjetovala je nastanak slušne, auditivne, nerijetko forte - fortissimo intonirane poezije. U „tradicionalnom“ dijelu *Metamorfoze* prisutna je

¹⁸ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 37.

“adagio - andante - lento” intonacija. Za eksperimentalni dio *Metamorfoze* značajna je forte - fortissimo intonacija.¹⁹

Otrcana idealizacija u ovoj pjesmi predstavlja prošlost, a *nova vizija* budućnost. Upravo je ideja novoga kao nepredvidljivog, neuobičajenog, čudnog i šoka temeljna karakteristika avangarde prisutna u ovoj pjesmi.

Iako inače više volim prozu nego poeziju, ova pjesma mi se jako svidjela upravo zato jer je drugačija i jer u njoj možemo pronaći *eksploziju ljubavi*, ali i druge motive koji se, prema mome mišljenju, ne uklapaju u jednu takvu ljubavnu pjesmu. Ovu pjesmu nazivam ljubavnom pjesmom zato jer su njeni početni i završni stihovi ljubavne tematike. No koliko je ova pjesma zapravo ljubavna pjesma, ne mogu tvrditi sa sigurnošću. Autor u laganom tonu započinje pjesmu, a zatim kao da eksplodira pa počinje pisati o nečemu što se ne uklapa. No, primijetila sam da kroz pjesmu na nekoliko mjesta kao da spušta, snižava ton te u sav taj kaos ubacuje i neku mirnoću: „Huragan silno bjesneći – / Ljudskog života kruta sudbina / Postati nježan proljetni vjetrić, / Što će stanare radine grlit / Ne vrućim dahom saharskog pijeska, / Nego zelenila mirisom blagim!“

Nikola Ivanišin kaže: Kovačić je u *Metamorfozi* čeznuo za običnom ljudskom srećom i u takvoj je sreći želio doseći *otajstvenu harmoniju*.²⁰ Možda se njegova eksplozija desila upravo zato jer je trebao negdje izbaciti sve iz sebe te dalje nastaviti mirnim putem. On kao da se nakon prvih nekoliko stihova izgubio, kao da se je zanio u svojim mislima i otišao negdje drugdje, a na kraju se opet vratio te je sve sjelo na svoje

¹⁹ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 41.

²⁰ Ivanišin, Nikola; Fenomen književnog ekspresionizma; Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 50.

mjesto i postalo skladno. Meni su se najviše svidjela posljednja dva stiha: „Takva je danas duša - / Takvom ju ljubav stvori!...“, posebno zato jer nakon svih onih gromoglasnih motiva u pjesmi daje jedan divan završetak ovoj pjesmi, nježan i tajanstven.

5. Sažetak

Ante Kovačić hrvatski je književnik psihički vrlo složene naravi te je svojim stihovima upozoravao na konfliktnu situaciju u samome sebi. Ovoga književnika i njegovu bujnu fantaziju prvi je uočio August Šenoa. Kovačić pjesmu *Metamorfoza* objavljuje 1878. godine u *Hrvatskom domu*. Kritika kaže da je to „oduga, fantastična pjesma koju uistinu ne mogu pravo definirati“. Ante Kovačić smatran je začetnikom hrvatske književne avangarde, a u njenom okviru i ekspresionizma upravo zbog ove pjesme. On je preobrazio one neizbježne trajno aktualne motive koji su neprekidno uznemiravali sve ostale pjesnike – motive *žene, domovine i boga*. Ekspresionizam se smatra otporom prema književnoj tradiciji, a u ovoj pjesmi taj otpor je itekako vidljiv. Ova pjesma može se smatrati *krikom* koji je glavna značajka ekspresionizma. Autor ove pjesme spreman je i na eksperimentiranje čime se približava avangardnim elementima. *Metamorfoza* je nešto novo, nepredvidljivo i neuobičajeno - ona šokira čitatelja. Ante Kovačić je kroz ovu pjesmu svakako uspio iznijeti i prikazati najvažnije značajke ekspresionizma i avangarde.

Ključne riječi: *Metamorfoza*, avangarda, ekspresionizam, *žena, domovina, bog*, eksperiment, fantazija, krik, otpor

6. Popis literature

Knjige:

1. Ivanišin, Nikola; *Fenomen književnog ekspresionizma*; Školska knjiga, Zagreb, 1990.
2. Jelčić, Dubravko; *Građa za literaturu o Anti Kovačiću*; Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica, Zagreb, 1989.
3. Nemeč, Krešimir; *Leksikon hrvatskih pisaca*; Školska knjiga, Zagreb, 2000.
4. Šicel, Miroslav; *Kovačić*; Globus, Zagreb, 1984.
5. Šicel, Miroslav; *Moderna. // Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća*; Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.
6. Solar, Milivoj; *Suvremena svjetska književnost*; Školska knjiga, Zagreb, 1997.

Članci:

7. Pavličić, Pavao; *Ante Kovačić kao stihotvorac*; Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol.26 No.1 Travanj 2000.; internet izvor: URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=109828 (8. lipanj 2016.)
8. Musa, Šimun; *Avangardizam - ekspresionizam i Ivanišinova šifra K*; Croatica et Slavica Iadertina, Vol.9/1 No.9. siječanj 2014.; internet izvor: URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=171598 (8. lipanj 2016.)

Internet izvori:

9. URL: <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> (8. lipanj 2016.)